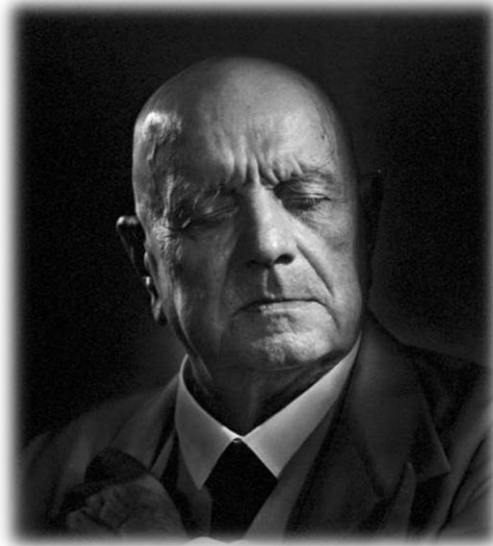

JEAN SIBELIUS

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΑΜΩΝΟΣ

Θεωρητικός-Συνθέτης

Ίσως, από τις πιο διαμφοσιβητούμενες προσωπικότητες του μουσικού κόσμου, ο συνθέτης **Johan Julius Christian Sibelius**-κατά κόσμον «Ζαν» (**Jean**), άφησε αναμφοσιβήτητα το ατομικό του στίγμα στην ιστορία του πνευματικού πολιτισμού της υφηλίου, προσέτι δε συνετέλεσε με το συνθετικό του έργο, στην εκπλήρωση του ιστορικού αιτήματος του φινλανδικού έθνους για πολιτική ανεξαρτησία από την ρωσική αυτοκρατορία· αίτημα που ευοδώθηκε με την διακήρυξη της ανεξαρτησίας της Φινλανδίας στις 6 Δεκεμβρίου του 1917, δύο μόλις μήνες μετά τη ρωσική επανάσταση.

Ο Ζαν Σιμπέλιους, γεννήθηκε το 1865 στο Hämeenlinna (Χάμεενλινα) από σουηδόφωνους γονείς, τον **Christian** ή **Gustaf Sibelius** και τη **Maria Charlotta Sibelius**. Σπούδασε στη φινλανδική σχολή «**Suomalainen Normaalityseo**» (1876-1885),

του τότε ρωσοκρατούμενου «Μεγάλου Δουκάτου της Φινλανδίας». Εκεί ο Ζαν Σιμπέλιους ενετρώφησε για πρώτη φορά στο φινλανδικό λογοτεχνικό corpus, και ιδιαίτερος στην «**Καλεβάλα**» το εθνικό- μυθολογικό έπος της Φινλανδίας, δημιούργημα του διαπρεπούς φυσικού- βοτανολόγου και γλωσσολόγου, **Elia Lönnrot** (1802-1884). Αν και τον προόριζαν για σταδιοδρομία νομικού, εντούτοις ο Σιμπέλιους εγκαταλείπει τις σπουδές του στο πανεπιστήμιο του Ελσίνκι και αφοσιώνεται αποκλειστικά στις μουσικές του σπουδές (1885-1889), ενώ παράλληλα παρακολουθεί μαθήματα βιολιού από τον καθηγητή Τσίλαγκ, στο Ινστιτούτο Μουσικής του Ελσίνκι (νυν Ακαδημία Σιμπέλιους), όπου και έχει την τύχη να σταθεί κοντά σε έναν από τους επιφανέστερους- για την εποχή εκείνη- μουσικολόγους· το συνθέτη **Martin Wegelius**. Το 1889, σε ηλικία 25 ετών περίπου, εγκαταλείπει την Φινλανδία για να συνεχίσει τις σπουδές του στο Βερολίνο πλάι στον **Albert Becker**, ενώ το επόμενο έτος (1890-91) θα

Ο Jean Sibelius κατά τη διάρκεια των μουσικών του σπουδών στη Βιέννη

μετεγκατασταθεί στη Βιέννη, ώστε να περατώσει τη διατριβή του στη μουσική σύνθεση κοντά στο διαπρεπή καθηγητή **Karl Goldmark**. Η περίοδος αυτή του συνθέτη (1889-91), συμπίπτει με ένα κομβολόγιο ιδιαίτερος σημαντικών πολιτικών γεγονότων για το φινλανδικό έθνος· η ρωσοκρατούμενη Φινλανδία μάχεται για την εθνική της ανεξαρτησία, καθότι τα επόμενα έτη θα ακολουθήσει η σκληρή πολιτική του Τσάρου Νικολάου του 2ου, ο οποίος και θα επιχειρήσει τον εκρωσισμό της Φινλανδίας με ιταμές αξιώσεις όπως η επιβολή της ρωσικής γλώσσας στο διοικητικό μηχανισμό της Φινλανδίας, ο περιορισμός της αυτονομίας του φινλανδικού δουκάτου, κ.α..

Μετά την επιστροφή του στην Φινλανδία (1891), ο Σιμπέλιους συνεζεύχθη την Aino Järnefelt στο Μαχμο στις 10 Ιουνίου του 1892, και το 1903 ολοκληρώνουν την κατασκευή της οικίας τους, στην οποία ο συνθέτης θα διατρίψει με την οικογένειά του για τα υπόλοιπα έτη του βίου του· με την Aino απέκτησε 6 κόρες.

SIBELIUS BIOGRAPHY

Η παρουσίαση του πρώτου μεγάλου ορχηστρικού του έργου, του συμφωνικού ποιήματος «Κουλέρβο» (1892), που βασίζεται στην «Καλεβάλα» και απετέλεσε την διαμαρτυρία του συνθέτη κατά της ρωσικής κυριαρχίας, αν και προκάλεσε αίσθηση, δεν κατάφερε τελικά να παραμείνει στο προσκήνιο για τα επόμενα 65 χρόνια, έως ότου επανεκτελεστεί λίγους μόλις μήνες μετά το θάνατό του. Το διάστημα μεταξύ των ετών 1893 και 1897, ο Σιμπέλιους συνθέτει το πρωτότυπο συμφωνικό ποίημα «En Saga», το έργο «4 Μύθοι» (4 Legends) για τον ήρωα Λεμινκάνεν και το έργο «**Karelia**» (το όνομα της χερσονήσου που απετέλεσε μήλον της έριδος των ρωσοφινλανδικών πολέμων). Το συνθετικό του έργο διακρίθηκε σε τέτοιο βαθμό, ώστε η φινλανδική γερουσία να του

απονείμει το 1897 μία μικρού ύψους ισόβια σύνταξη, ως ένδειξη αναγνώρισης της προσωπικότητάς του και της εν γένει προσφοράς του στον φινλανδικό πολιτισμό. Ακολουθεί η σύνθεση του συμφωνικού ποιήματος «**Finlandia**» το 1899 ένα έργο «εθνικό σύμβολο», σε μια δύσκολη για τη χώρα χρονιά, όπου οι πυρέσσοντες για εθνική ανεξαρτησία Φινλανδοί ανθίστανται στις πιέσεις του Νικολάου 2^{ου}, ο οποίος με το μανιφέστο του

Φεβρουαρίου του 1899 επικυρώνει το δικαίωμα της αυτοκρατορικής Ρωσίας να διοικεί το φινλανδικό δουκάτο, χωρίς τη συγκατάθεση των νομοθετικών σωμάτων του φινλανδικού κοινοβουλίου. Το έργο «Finlandia» ξεχωρίζει για το μεγαλοπρεπή λυρισμό του, το βαρύ σκοτεινό θέμα του και τους αντικρονισμούς του, ιδίως στα χάλκινα και τα κρουστά, ενώ είναι έντονες οι επιρροές του Τσαϊκόφσκι, ιδίως σε μελωδικά περάσματα των εγχόρδων. Ο Ζαν, έγραψε για το βιολί 1 κονσέρτο (έργο 47, 1903), 2 Serenades (έργ. 69, 1912), 2 Pieces, 2 Humoresques (έργ. 87, 1917) και 4 Humoresques (έργ. 89). Συνέθεσε 7 συμφωνίες, από τις οποίες διακρίνονται η 2^η (1902), για την εξεζητημένη χρήση των ξυλίνων πνευστών, η 3^η (1904-07), που ενώ μορφολογικώς θεωρείται συντηρητική, στην πραγματικότητα είναι από τις πιο πρωτότυπες· η 4^η (1911), που δηλοί σαφώς την αντίθεση του

συνθέτη προς την «Μαλεριανή» μανιέρα και η 5^η (1915), που κωδικοποιεί ένα μέρος των συμβόλων τού μασονικού τυπικού. Το υπέροχο τρίτο μέρος της δεν μπορεί να μη σχολιαστεί η δυναμική εισαγωγή των εγχόρδων καταλήγει στο υπέροχο θέμα των χαλκίνων και δημιουργεί στον ακροατή μια αίσθηση δέους. Υπήρξαν φήμες για την ύπαρξη μιας ογδόνθς Συμφωνίας, ωστόσο αυτές διελύθησαν, εφόσον δεν ευρέθη κανένα χειρόγραφο ύστερ' από το θάνατο του συνθέτη.

Ο Ζαν δεν μπόρεσε να αντισταθεί στη συμμετρία της Βαγκνερικής γραφής, στην τευτονική ενάργεια και μεγαλοπρέπεια του ύφους της, και όπως γράφει ο προσωπικός βιογράφος του συνθέτη **E. Tawastsjerna**, στο βιβλίο «Sibelius», «...η μουσική στο Parsifal δονεί τις υψηλότερες χορδές της καρδιάς του Σιμπέλιους...» εν τούτοις, ο θαυμασμός του για τον Βάγκνερ έφθινε με την πάροδο των ετών, έως ότου να απορρίψει ολοκληρωτικώς τη δομή του *Leitmotif*, θεωρώντας τη ως υπερβολικά πολύπλοκη. Ο Σιμπέλιους προχωρεί στην απέκδυση της **forma sonata** αφαιρεί τα πολυειδή της μορφολογικά στοιχεία και αντί να παραθέτει πολλαπλά θέματα, εστιάζει την προσοχή του στη δυνατότητα διαπλοκής και μετασχηματισμού των ενδοθεματικών δομών, ώστε οι μοτιβικές μορφές να συνενώνονται και να ανάγονται σε μια μεγάλη εξαγγελία' τοιουτοτρόπως, επιτυγχάνεται μία αδιάσπαστη ανάπτυξη των θεμάτων με κύριο γνώρισμα την αντιμετάθεση. Σημαντικό χαρακτηριστικό της τεχνικής του είναι η έντονη τροπικότητα στις θεματικές του δομές, με χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτό της 6^{ης} συμφωνίας, στην οποία ο συνθέτης κάνει μία εκτεταμένη χρήση του δωρίου τρόπου. Με την χρήση των μουσικών «τρόπων» (modals), ο συνθέτης καταφέρνει, μ'έναν αρχαϊσμό στην έκφραση της μουσικής του εξαγγελίας, να υποβάλλει την αισθητικότητα τού ακροατή' συγχρόνως δε, μεταβάλλει το ψυχικό πεδίο του με τέτοιο τρόπο, ώστε καθίσταται δυνατή, η αναδρομή στο αρχαίο φινλανδικό φυσικό τοπίο. Όταν ήθελε να αλλάξει τον ρυθμικό χαρακτήρα ενός έργου του, προτιμούσε περισσότερο να διαφοροποιεί την ρυθμική αξία των φθογγοσήμων, παρά να μεταβάλλει το τέμπο του' η προτίμησή του αυτή, λαμβάνει έκφραση στην 7^η συμφωνία του.

Ο Jean Sibelius στην οικία του 'Ainola'

Ο Ζαν Σιμπέλιους, κατέχει δεσπόζουσα θέση στην ιστορία της μουσικής και το συνθετικό του έργο εντάσσεται στην περίοδο του ύστερου ρομαντισμού, με μανιέρα, που εμπεριέχει στοιχεία από τον ευρωπαϊκό ρομαντισμό του 19^{ου} αιώνας. Κατηγορήθηκε λίαν σφοδρώς για τον συντηρητισμό του, από το καλλιτεχνικό status quo των αρχών του 20^{ου} αιώνας, που το αντιπροσώπευε τότε η «2^η Σχολή της Βιέννης», με κυρίους εκπροσώπους- εκτός από τον **Arnold Schoenberg**-, τους **Alban Berg** και **Anton Webern**. Η κατηγορία αυτή εστηρίζεται στο γεγονός ότι ο Σιμπέλιους, συνέχιζε να χρησιμοποιεί ένα αυστηρώς τονικό ιδίωμα, σε μια εποχή που μεσουρανούσαν οι τεχνικές του σειραϊσμού και της ατονικότητας. Η επικέντρωση σε μια κεντρική μελωδική ιδέα και η παραγωγή των επιμέρους θεμάτων που βρίσκονται σε άμεσο συσχετισμό με αυτή, θεωρείται, για την εποχή εκείνη, μια τεχνική πλέον ξεπερασμένη. Ο Rene Leibowitz- θεωρητικός και διευθυντής ορχήστρας στο στενό κύκλο του Anton Webern-, στα πλαίσια ενός κριτικού άρθρου, δε δίστασε να καταφύγει σε χαμερπείς χαρακτηρισμούς για τον Σιμπέλιους, όπως, «ο χειρότερος συνθέτης του κόσμου»· το κατάπτυστο αυτό λιβελογράφημα, έλαβε την απάντησή του από την ιστορική πραγματικότητα: **την οικουμενική ισχύ του συνθετικού έργου του Σιμπέλιους**. Ο Ζαν, θα δηλώσει: «**Τον καιρό που άλλοι συνθέτες ήσαν δεσμευμένοι με το να παρασκευάζουν cocktails, εγώ προσέφερα στον κόσμο αγνό κρύο νερό...**» (Όρα άρθρο του Neville Cardus στην εφημερίδα 'Manchester Guardian'). Το νέο πνεύμα της avant garde κυνήγησε το συνθέτη και στην αμερικανική ήπειρο, όπου το έργο του έγινε αντικείμενο δριμύτατης κριτικής και καυστικών σχολίων, όχι μόνο από τον Virgil Thomson στην εφημερίδα New York Herald Tribune, αλλά και από τον Adorno· ωστόσο, οι συμφωνίες του είχαν ήδη παρουσιαστεί στην Αμερική από μεγάλους μαέστρους, όπως ο **Leopold Stokowski** και ο **Eugene Ormandy**.

Ο Ζαν Σιμπέλιους, απεδέμησε στις 20 Σεπτεμβρίου του 1957 σε ηλικία 91 ετών, ενώ βρισκόταν στην οικία του «Ainola», αφήνοντας, ως παρακαταθήκη στον πνευματικό πολιτισμό, ένα μεστό και στιβαρό συνθετικό έργο, που συνάπτει σε μία ενότητα, το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον της μουσικής τέχνης...